

Милена П. ЂОРЂЕВИЋ
ORCID 0009-0000-6985-5742
Душица З. ЂУКИЋ БОДЛОВИЋ
ORCID 0009-0000-3719-6244
ОШ „Војвода Мишић”
Београд

УДК 371.3:792.08-057.874
82-2-057.874
- оригинални научни рад -
DOI: 10.5937/gufv2501018D

МЕТОДИЧКА ОБРАДА ДРАМСКОГ ТЕКСТА *КАД ПРОЛЕЋЕ ДОЋЕ ЉИЉАНЕ КРСТИЋ*

Сажетак: *У фокусу овог рада је драмска литература за децу која се чита и учи у основношколском узрасту. Драмски текст је веома погодан и вишеструко користан у раду са ученицима свих узраста, пре свега, због чињенице да најдиректније интерпретира и представља стварни свет, зато је деци близак и пријемчив, да се читањем или гледањем у извођењу на сцени стиче илузија стварних догађаја у конкретизованом времену и простору. Поред тога, дијалог драмског текста најсличнији је свакодневном говору који ученици треба да увежбавају у међусобној комуникацији. Оно што посебно истичемо јесте повезаност са сазнањима да савремени ђаци, чак и они у основним школама, превише времена проводе на друштвеним мрежама, далеко су од разговора са вршњацима, још више са одраслима. У овом раду се задржавамо на драмском тексту Љиљане Крстић Кад пролеће дође. Текст се обрађује у четвртој разреди основне школе у делу Школске лектуре.*

Кључне речи: *драмски текст, Кад пролеће дође, Љиљана Крстић, методичка обрада.*

Увод

Читање драмских текстова вишеструко је битно за децу основношколског узраста. Најпре, ученици лакше схватају садржину текста, усавршавају свој говор у сваком погледу, посебно у развијању своје комуникационе стране. Обрађујући се једни другима, упражњавајући дијалогску форму изражавања, они уче како да саслушају саговорника, када да почну са својим говорним изражавањем, уче се неком виду парламентаризма, пажња им се појачава, воде рачуна о ономе шта ће сами рећи, али и шта ће казати њихов глумачки партнер и сл. Затим, кроз игру одређене животне околности и ситуације превазилазе страх и трему,

* djordjevicmilena82@gmail.com

социјализују се. Такође, дијалогско казивање, присутно у било ком књижевном роду, најближе је природном облику говорног испољавања; отуда проистиче његова значајна прикладност у наставној методичкој обради.

Нажалост, говорна интеракција код наших савремених ученика сведена је на минимум, па је неопходно драмске текстове обрађивати у настави, пре свега на часовима предмета Српски језик, с обзиром на то да је дијалогска форма изражавања, због природе предмета, ту највише присутна. Свакако, и код других наставних предмета има места за дијалогски говорни израз и за дијалогску методу рада. Говорна интеракција између драмских улога упућује на размену емоција, утисака, мишљења и сл. То код деце побуђује потребу да и сама разговарају, да увежбавају говорне размене и развијају фокус на саговорника, његов говор и др.

Неопходност обраде драмског текста методом драматизације

За ситуацију недовољне говорне размене међу ученицима највише окривљујемо интернет, односно све друштвене мреже које су доступне деци од њиховог раношколског узраста. Научници из различитих области сагледавају све опасности савремених технологија, од емоционалног, менталног и физичког развоја, социјалног момента који се не реализује, већ се своди на изолацију и усамљеност, немогућности успостављања говорне интеракције, до појаве зависности и сл. Савремена технологија има и многе предности, посебно када се организовано и конструктивно примењује у наставној пракси. Поборници смо идеје да се драмски метод што више користи у настави, с обзиром на то да више од свих метода у наставној пракси упућује вршњаке да међусобно сарађују, о чему наводимо запажања различитих аутора:

„Метод сценске комуникације има интегративни и интерактивни карактер. Најуспешније се примењује у раду са децом нижих разреда основне школе и помаже им да боље разумеју сваку врсту градива које се учи у школи и да стваралачки надограде знање” (Кошничар, 2002: 85–86). Овај метод заснива се на позицији опонашања, где деца кроз игру представљају животне ситуације. Коришћење овог метода у настави подстиче активност ученика, побуђује креативност и маштовитост, повољно утиче на стицање самопоуздања, затим, ученици се ослобађају клишеа, социјализују се, омогућава им се да се емотивно изразе:

„Дјеца на лаган, сликовит и прихватљив начин уз приказе и вјежбе упознају основе природе и друштва, матерњи језик, једноставне математичке појмове, гласбени и тјелесни одгој. Педагошки се користи и сценска експресија кроз играчке или с анимацијом лутака” (Николић, 1990: 180).

Драмски текст је примарно написан за извођење, па би удаљавање од те намере било, на неки начин, скрнављење основне интенције овог књижевног рода, али и ауторског стваралаштва. Мислимо да исто важи и за

његову обраду на часовима Српског језика или којег другог предмета. О недовољној примењивости драмског метода у читанкама за основне школе сазнајемо из овог истраживања: „...драмски метод у уџбеницима није у довољној мери у самом садржају датих уџбеника за овај предмет нити додацима након књижевних текстова, док резултати истраживања показују да ученици и те како позитивно реагују на примену драмског метода, као и остваривање васпитних циљева применом истог метода” (Сарачевић, 2023: 289).

Један метод у обради не значи много, па се ради целовитијег доживљавања и разумевања текста он мора комбиновати са другим методама. Тада можемо говорити о плурализму метода и њиховој међусобној компатибилности:

„Принцип методске адекватности штити наставу од еклектичких интерпретација и упућује на дијалектичко и инвентивно тумачење књижевног дела. Он захтева да свако вредновање буде доказано уметничким чињеницама и претпоставља књижевно дело као стваралачку праксу која једино може да верификује научност и исправност примењених поступака и изречених судова” (Николић, 1992: 119). Принцип методске адекватности и усклађености са текстом који се обрађује јесте предуслов за квалитетно и целокупно сагледавање књижевног текста.

Методичка обрада драмског текста *Кад пролеће дође* Љиљане Крстић за четврти разред основне школе

У Правилнику о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања из предмета Српски језик, у делу који се односи на књижевност, у оквиру сегмента ШКОЛСКА ЛЕКТИРА, уочавамо диспропорцију текстова када су у питању поезија, проза и драма. Убедљиво је најмање текстова из драмског стваралаштва за децу, само три, а по дванаест текстова је поетског и прозног карактера. Овде наводимо сва три заступљена драмска дела: Гвидо Тартаља *Подела улога*, Љиљана Крстић *Кад пролеће дође* и Дејан Алексић *Слава*. Када је у питању ДОМАЋА ЛЕКТИРА, обрађује се укупно шест текстова, а само један је драмски – *Пепељуга* Александра Поповића.

ДОПУНСКИ ИЗБОР односи се на списак поетских, прозних и драмских дела када се по сопственом избору бирају три. Од књига које се односе на драмске текстове, присутна је само једна: *Избор драмских текстова за децу*. Књигу је приредила група аутора.

Као предложак, извор за нашу методичку обраду, послужиће нам читанка за четврти разред Маје Димитријевић: *Читанка 4, Српски језик за четврти разред основне школе*, прво издање, Београд: Вулкан знање, 2020. Ова Читанка конципирана је према тематским целинама: „Довиђења на неком пропланку”; „У помоћ позови своје мудре претке”; „Записи из породичне свеске”; „Љубав чека, пожури, где сте”; „Пријатеља кол'ко

хоћеш”. Такође, у раду ће једним делом бити коришћена и *Читанка 4, Српски језик за четврти разред основне школе*, прво издање, Београд: Едука, 2021, коју су саставиле Мања Јовић и Нада Тодоровић.

Драмски текст који смо одабрали за методичку обраду, *Кад пролеће дође* Љиљане Крстић, налази се у претпоследњем сегменту *Читанке 4*, „Љубав чека, пожурите, где сте”. Иза текста су понуђена питања као позив на разговор о прочитаном тексту, дата је и могућност да ученици ликовним путем искажу свој доживљај пролећа, када се позивају на стварање и цртање пролећног пејзажа у коме би најрадије боравили.

Додајемо да се у овој Читанци налази још један текст Љиљане Крстић. Ради се о одломку из прозне књиге *Мали закон* (стр. 163). Одломак је састављен од дијалога, па је погодан за драматизацију и обраду драмским методом. Овакви текстови на неки начин надомешћују недостатак правих драмских текстова за ученике основношколског узраста. У методичкој обради најбоље је применити текстовни, дијалошки и драмски метод.¹

У кратком драмском тексту Љиљане Крстић тематизује се боравак ученика у школи, па се за место драмске радње одређује учионица за време школског часа Српског језика, а носиоци радње су ученици и њихова наставница овог предмета. Занимљива је чињеница да је мало текстова у нашој драмској књижевности у којима се радња одвија у окружењу које је ученицима најпознатије, у коме они највише бораве са својим вршњацима. Можемо поменути једночинку Душка Радовића *Тужибаба*, у којој се такође радња одвија у учионици, а актери радње су ученици, Тужибаба, његов друг Поповић и њихова учитељица. У поднаслову књиге *Тужибаба и још девет једночинки* стоји да се ради о кратким сценама за деčје приредбе. Свакако, текстови у књизи Душана Радовића погодни су за школске приредбе, као уосталом и остали драмски текстови примерени ученицима основношколског узраста. Квалитетна је и добра замисао да се овај текст уврсти у Програм наставе и учења из предмета Српски језик за први разред основне школе. Тако се успоставља међуразредни принцип континуитета у наставној пракси предмета Српски језик.

Такође, ученицима су особености драмског текста познате делом још од првог разреда. У сва четири разреда обрађују се до три драмска текста из домена Школске лектире, па се и у теоријском смислу успоставља перманентност у усвајању градива из ове области.

Драмски текст Љиљане Крстић расте кроз две драмске ситуације које се рачвају у две мотивске структуре које се повезују и срастају у јединствену текстовну целину. Прву бисмо окарактерисали и именовали на следећи начин: „Долази пролеће”, а другу: „У пролеће све се буди...” Прва

¹ У прилог горенаведеном мишљењу наводимо рад: „Могућности модификовања романа за децу у пројектном приступу настави” Ружице Д. Јовановић и Сање Р. Ђоковић, које виде могућност да се изврши модификовање романа *Орлови рано лете*, где у пројектном приступу настави предлажу и у прилогу приказују драматизацију одломка из овог романа (Јовановић, Ђоковић, 2023: 256).

целина у вези је са доласком пролећа, а друга наговештава рађање симпатије и наклоности дечака према својој одељењској другарици.

У Уводном делу часа ученици се могу кратко подсетити, уз помоћ питања учитеља/ице², како изгледа драмски текст, шта он садржи, које су његове основне одлике.

Потом треба извршити емоционално-интелектуалну припрему у вези са драмским текстом који ће се тумачити. У делу мотивације подсетити ученике на пролеће и основне карактеристике тог годишњег доба, када се врши корелација са предметом Познавање природе и друштва. Очекује се да ће ученици казати шта их радује када дође пролеће, шта за њих значи ово годишње доба, како се природа изнова рађа и сл. Напомињемо да се уместо корелације може остварити интегративна настава, коју је најједноставније реализовати управо на разредном основношколском узрасту. Како интегративна наставна пракса подразумева да се повежу два и више предмета који третирају исту тему, у вишим разредима то реализују два или више наставника, а у разредној настави то ради само учитељ/ица. Наравно, због обимности, интегративна настава ће трајати два школска часа. У Главном делу часа најављује се наставна јединица за обраду са записивањем на табли наслова драмског текста и имена његове ауторке, о којој ће ученици сазнати основне податке, уз напомену да ће се са овом књижевницом још једном сусрести, с обзиром на то да се у њиховим читанкама налази још један њен занимљив текст. Напомињемо да се испред текста једночинке *Кад пролеће дође* у Читанци издавача Едука налази кратак текст о ауторки са њеном фотографијом и препоруком ученицима: „У библиотеци потражи њену књигу *Забрањено за одрасле* и уживај у читању” (стр. 78).

Потом треба изражајно прочитати текст једночинке *Кад пролеће дође*, са обавезном психолошком паузом од неколико секунди да ђаци среде своје утиске. Након тога може се препоручити тихо читање текста од стране ученика са радним налогом да се подвуку непознате речи, или нешто што им није јасно у тексту и шта им се највише свиђа (активно читање). Затим би уследио разговор о тексту, односно његова анализа. Да би се текст драмски уприличио, било да се ради о његовом сценском читању, импровизацији или глуми, као, уосталом, и сваки други текст, и драмски се мора доживети, разумети и на крају прихватити.

Када су у питању непознате и мање познате речи, оне се не тумаче изван контекста, већ се мора прочитати цела реченица у којој се непозната реч налази, да би се тек потом прешло на њено објашњење. Непозната реч се, такође, записује и уз њу и њено објашњење. На основу увида у читанке

² У стручној терминологији постоји и израз наставник разредне наставе; у једночинки књижевнице Крстић један од ликова је наставница, те ћемо у анализи драмског текста користити тај израз. У основном тексту рада употребљавамо реч учитељ/ица, с обзиром на то да је у традицији и у нашој језичкој култури то уобичајено. Ради политичке коректности користимо именице за означавање професије оба пола.

неколиких издавача, закључили смо да је само издавач Едука понудио објашњење две непознате речи, колико их иначе има у тексту: „Буника – отровна зељасти биљка; израз „јести бунике” односи се на необично, шашаво или неразумно понашање” (стр. 79); „Развигор – ветар који почиње да дува у пролеће” (стр. 80). На овом ученичком узрасту веома је битно проширивање лексичког фонда, које се најбоље остварује уз читање књижевних дела и скретање пажње да се не прелази олако преко нових речи, како због самог разумевања текста, тако и ради усвајања нових речи.

У разговору са ученицима (дијалогски метод) наставница у драмском тексту пита ученике шта је дужност редара, али добија необичан одговор, много лепши него што би се очекивало у одговору свакодневне школске комуникације. Ученици ће запазити тај одговор и неко од њих ће гласно прочитати:

„Све је у реду. Отварао сам прозоре, отерао прашину, залио сам шапате и убрао чекање. Избрисао сам трему, разведрио сам Миланово тужно лице. Покупио сам бачене речи и пронашао један изгубљен осмех” (стр. 116).

Ученици ће упоредити уобичајене одговоре, односно задатке редара са овим које каже дечак Звездан и уочиће да су одговори ученика из драмског текста лепши, необичнији, да им се више свиђају и сл.

На табли наставница примећује један запис, у коме се доводе у везу Влада и Маја, али дечак није дошао у школу, па наставница не жели да започне контролни задатак док он не дође; она зна истину коју друга деца наслућују, што се види из њихових одговора:

„Кад пролеће дође неко се заљуби у плаве увојке...” (стр. 116); „Кад пролеће дође, неко кришом пише на цедуљи и црта велико срце...” (Исто: 116); „Кад пролеће дође, неки дечаци грицкају бунике...” (Исто: 116).

У духу својих ученика говори и наставница, или су пак ученици лепо изражавање, готово песничко, усвојили од ње и читајући књиге. За таблу, која није обрисана, она каже да плаче и пита ученике како не чују тај плач: „Плаче, јер жели да буде чиста на почетку часа. А сунђер је био лењ и није је избрисао. Преспавао је велики одмор” (стр. 116). Ученици примећују да наставница не окривљује редара, али му указује на његове дужности путем персонификовања школске табле и сунђера, при чему табла плаче, а сунђер је лењ. Такође, наставница на столу види цедулицу из које се сазнаје ко ју је и коме упутио.

На помен контролног задатка, ученици имају спреман одговор, који нуде наставници са предлогом да се придржавају новог распореда који су они сами осмислили. Њихова наставница је изненађена предлогом својих ученика, али не одбацује тај предлог, већ изражава знатижељу за њега, чиме се на непосредан начин показује да и они треба да буду радознали, да саслушају нове предлоге и сл.

„Какав пролећни распоред часова? О чему ви то причате? Први пут чујем за тако нешто. Баш ме занима како изгледа” (стр. 116).

Такође, наставница на тај начин показује да уважава своје ученике, да цени њихово мишљење, показује да и она нешто први пут чује, односно да и поред тога што је одрасла и што им предаје, и што зна више од њих, ипак не зна све, шаљући им, на спонтан начин, поруку да нико не зна све, да човек увек нешто ново може научити, да је учење трајан процес, само се облици учења мењају.

Наставница пажљиво слуша предлог новог распореда својих ученика:

„АНА: Понедељак: први час – рађање ветра, други час – бојење неба у плаво, трећи час – тражење прве љубичице.

САЊА: Уторак, први час – уписивање птичје песме у нотну свеску, други час – брање росе, трећи час – сликање сунчевим зрацима.

МИША: Среда: излет у природу, трчање по трави, брање мириса, трчање, трчање, све до мрака.

ЗВЕЗДАН: Четвртак и петак: школа у природи, дружење са лептирима, осмехивање сунцу, пресовање зовиног цвета” (стр. 117).

Овим сегментом отвара се још једна важна тема, однос деце према природи и жеља да буду њен део, да слободно трче, да буду тамо целе седмице, да се друже, да то буде школа у природи. Лепо изражавање и маштовито осмишљавање реченица показују да се може говорити на богатији, лепши и пријемчивији начин. У разговору са ученицима при анализи овог одломка, они се подстичу да и сами, као и ови ученици представљени у драмском тексту, бирају лепе речи, да састављају целовите реченице, да их јасно изговарају.

Други тематски сегмент ове једночинке, „Кад пролеће дође”, јесте рађање наклоности дечака Владе према другарици Маји. Заједнички тематски оквир ова два драмска сегмента јесте буђење природе и буђење емоција. Наставница показује разумевање за дечака који је закаснио на час, али му и ставља до знања да није лепо лагати и измишљати изговоре, да је главни разлог кашњења то што је у Јужном парку чекао другарицу Мају. Али, како она није добила цедуљицу, чекање је било узалудно.

У овом драмском тексту видимо да су потребне две клупе, где једни иза других седе ученици. У вези са тим, правимо малу дигресију, будући да сматрамо, као и многи други, да овакав распоред седења не доприноси непосредности у комуникацији, која је све потребнија међу нашим ученицима заокупљеним мрежама, односно телефонима, над којима погнути и задубљени зуре непримерено дуго за свој узраст:

„Клупе, на пример, треба у учioniци поређати у полукруг, слично енглеском парламенту, како би се ученици гледали у очи. Уз то, на часу дозволити спонтано и опуштено понашање, у фази припремања говора дозволити и жаморење, договарање. Узбудљив је чин стваралаштво, не може се догађати у атмосфери укочености и мртве тишине” (Маринковић, 1994: 10).

Са садржином драмског текста ученици су се упознали два пута, кроз гласно и изражајно читање учитеља/ице и тихим активним читањем, потом су најзанимљивији делови прочитани у анализи текста, те се може прећи на његово драмско извођење. Учитељ/ица позива ученике да „оживе” текст, да одглуме и тако направе малу представу. Ученици четвртог разреда већ знају, на основу сазнавања у претходним разредима, да се не чита текст у заградама – дидаскалијама, већ само оно што лик изговара. Прелази се затим на самостални и стваралачки рад. Како се радња једночинке одвија у учионици, она се и изводи у учионици без посебног сценског мењања. Било би занимљиво да у подели улога наставница глуми себе, да неколико ученика добије улоге, а да остали буду публика. Ученици могу имати читанке испред себе као подсетник. Учитељ/ица их охрабрује да није страшно заборавити неки део текст, да се то догађа и глумцима у позоришту.

После извођења представе, као у правом позоришту, публика аплаудира. Води се кратак разговор о изведеној представи и ученици кажу своје утиске и кратка запажања. За домаћи задатак ученици ће написати састав: *Мој пролећни распоред за викенд*.

Закључак

Може се на крају овог рада закључити да је мало драмских текстова у школској, домаћој и изборној лектири, и то из простог разлога – мало је писаца који пишу драмске уметничке текстове за децу. Састављачи програма водили су рачуна о томе, бирали су уметничке текстове квалитетних драмских структура, примерених свакој узрасној групи, као и да се равномерно, макар по три драмска текста обрађују у сваком разреду.

Како смо и истакли у раду, наводећи и закључке методичара и других стручњака да је драмски текст, у коме се највише негује дијалогска форма изражавања, неопходан у ово време, више него у претходним годинама, када није било савремених мрежа и уређаја које деца користе претерано.

Изнели смо и став да је драмски текст најбоље проучавати драмским методичким поступком, с обзиром на то да су такав приступ и обрада усклађени са структуром таквих текстова и да се они и пишу превасходно за извођење. По принципу плурализма методских обрада, осим драмског метода, користе се текстовни метод, дијалогски и др.

Констатовали смо да би интегративни приступ, међупредметно повезивање, такође, били пожељни у методичкој обради, будући да у разредној настави постоји највише могућности за такву наставну праксу. Тада се обрада обавља у току два школска часа уз интегрисање наставе неколико предмета. Српски језик се повезује са предметима Познавање природе и друшта, Ликовна култура, Музичка култура и сл. Комбинације се остварују по методичким, тематским и предметним погодностима, које одређује наставник/ица разредне наставе, односно учитељ/ица.

Извори

1. Димитријевић М. (2020). *Читанка 4, Српски језик за четврти разред основне школе*, прво издање. Београд: Вулкан знање.
2. Јовић М., Тодоровић Н. (2021). *Читанка 4, Српски језик за четврти разред основне школе*, прво издање. Београд: Едука.

Литература

1. Група аутора (2011). *Речник српског језика*. Измењено и поправљено издање. Нови Сад: Матица српска.
2. Ђуричић, М. (2013). *Савремени токови науке о књижевности за децу и младе*. Наука и свет, Зборник радова, Ниш.
3. Јовановић, Р., Ђоковић С. (2023). Могућности модификовања романа за децу у пројектном приступу настави. *Годишњак Института за децу књижевност*, III(3), 247–260.
4. Кљаић, Н. (2011). 'Све-на-клик' дете и његове књиге. *Детињство*, 1, 82–88.
5. Кошничар, С. (2002). *Сценска уметност – учење кроз сценску игру*. Нови Сад: Змај.
6. Крстић, Ј. (2019). *Мали закон*. Ниш: Нишки културни центар.
7. Маринковић, С. (1994). Настава говорне културе. *Школски час српског језика и књижевности*, 3, 9-19.
8. Марјановић, В. (2009). Дечји читалац између књиге и медија. *Детињство*, 1, 20–24.
9. Милатовић, В. (2005). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: ЗУНС.
10. Милинковић, М. (2012). *Књижевност за децу и младе – Поетика*, Ужице: Учитељски факултет.
11. Николић, М. (1992). *Методика наставе српског језика и књижевности*, друго издање. Београд: Завод за издавање уџбеника и наставна средства.
12. Николић, С. (1990). *Свијет дјечије психе*. Загреб: Просвјета.
13. Радикић, В. (2009). Књига и књижевност за децу у постгугенберговској ери. *Детињство*, 3, 17–20.
14. Радовић, Д. (1965). *Тужабаба и још девет једночинки*. Београд: Младо покољење.
15. Сарачевић Е. (2023). Драмски метод у читанкама за основне школе. *Годишњак Института за децу књижевност*, III(3), 288-299.
16. Цветковић, Т. (2003). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Сомбор: Учитељски факултет.

Milena P. Đorđević
Dušica Z. Đukić Bodlović

METHODICAL PROCESSING OF THE DRAMA TEXT
WHEN SPRING COMES BY LJILJANA KRSTIĆ

Summary: *The focus of this paper is dramatic literature for children that is read and studied at primary school age. A dramatic text is very suitable and useful in many ways when working with students of all ages, primarily due to the fact that it most directly interprets and represents the real world, that is why it is close and receptive to children, that by reading it or watching it performed on stage, one gets the illusion of real events in concretized time and space. In addition, the dialogue of the dramatic text is the most similar to the everyday speech that students should practice in mutual communication. What we particularly emphasize is the connection with the findings that modern students, even those in elementary schools, spend too much time on social networks, are far from speaking with their peers, even more so with adults. In this paper, we dwell on the dramatic text of Ljiljana Krstić, *When spring comes*. The text is processed in the fourth grade of elementary school in the part of School reading.*

Keywords: *Dramatic text, When spring comes, Ljiljana Krstić, methodical processing.*

Примљено: 11. 3. 2025. године.
Одобрено за штампу: 16. 4. 2025. године.